

نگهداری ۱۱۰۰ نسخه خطی بدون رعایت استانداردهای جهانی اسناد تاریخی

به روایت اسناد و مدارک باقی مانده از دوران گذشته کتابخانه آستان حضرت عبدالعظیم (ع) کتابخانه‌ای از دوره صفویه است که با وقف ۱۲۰ جلد کتاب نفیس خطی از سوی شاه عباس صفوی قدمتش به اثبات رسیده است. این کتابخانه که سال‌ها به دلایل متعدد از جمله حمله مغول و تیمور تقریباً ویران شده بود از سال ۱۳۲۴ مجدداً فعال شد و توانست به عنوان پایگاه علمی، آموزشی و فرهنگی میزبان دوستداران کتاب شود. خبرنگار گروه فرهنگی خبرگزاری میزان در خصوص وضعیت و برنامه‌های این کتابخانه با امیدعلی مقیمی مدیر کتابخانه مرکزی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم الحسنی (ع) گفتگویی داشته که می‌خوانید:

میزان: کتابخانه حرم عبدالعظیم سالانه چند عضو دارد؟ روزانه چقدر کتابخوان وارد کتابخانه حرم عبدالعظیم می‌شود؟

- با توجه به قدمت کتابخانه که نزدیک به ۷۰ سال قدمت دارد، سالانه پذیرای محققان زیادی هستیم به طوری که می‌توان گفت: کتابخانه در طول سال حدود ۱۵۰۰ نفر از مقطع پیش‌دانشگاهی تا دکترا پذیرش دارد. کتابخانه مرکزی آستان مقدس حضرت عبدالعظیم الحسنی (ع) روزانه هم پذیرای ۶۰۰ نفر عضو است.

میزان: منابع موجود چه موضوعاتی را در بر می‌گیرد؟

- کتابخانه مرکزی آستان حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) از لحاظ تنوع و موضوع‌بندی شامل تمام زمینه‌های دانش بشری می‌شود و از علوم انسانی، حقوق، تاریخ، سفرنامه‌های تاریخی، فقه، ادبیات تا ریاضیات را در بر می‌گیرد.

میزان: اعضای کتابخانه چند ساعت در طول امکان استفاده از منابع موجود را پیدا می‌کنند؟

- علاقه‌مندان به مطالعه همه روزه از منابع و کتب موجود در این کتابخانه استفاده می‌کنند و بر اساس برنامه‌ریزی‌های انجام شده، ساعت ۸:۳۰ تا ۲۲ برای برادران و ۸:۳۰ تا ۲۱ برای خواهران در نظر گرفته شده است.

میزان: مخزن کتابخانه چه تعداد کتاب دارد؟

- مخزن کتابخانه بیش از ۱۲۰ هزار جلد کتاب چاپی، بالغ بر ۳ هزار نسخه چاپ سنگی و بیش از ۱۱۰۰ عنوان نسخه خطی دارد. در این کتابخانه همچنین بیش از ۲ هزار نسخه به زبان لاتین و بالغ بر ۱۶ هزار جلد نشریه قدیمی و نشریه ادواری در مخزن نگهداری می‌شود که این نشریات از دوره قاجار تا معاصر هستند.

میزان: قدیمی‌ترین کتاب کتابخانه چه قدمتی دارد؟

- قدیمی‌ترین کتاب کتابخانه حرم عبدالعظیم حسنی به سال ۷۶۰ قمری (قرن هشتم) باز می‌گردد که همان تحریر الاحکام علامه حلی است.

میزان: در طول سال چقدر کتاب به کتابخانه اهدا می‌شود؟

- سالانه با کمک خیران و وقف‌کنندگان کتاب به طور متوسط ۱۵ تا ۲۰ هزار جلد کتاب اهدایی دریافت می‌کنیم.

میزان: آیا برنامه‌ای برای توسعه منابع هم دارید؟

- با کتابخانه آستان قدس رضوی، کتابخانه ملی و دانشگاه تهران تعامل‌هایی در این زمینه داشته‌ایم تا تبادل منابع اطلاعاتی داشته باشیم و بتوانیم غنای مخزن کتابخانه را که نیاز پژوهشگران است توسعه دهیم. در این زمینه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از لحاظ منابع تاکنون کمک‌های زیادی به ما داشته است.

میزان: چه اولویتی برای دیجیتال‌کردن کتاب‌ها دارید؟

- اولویت اول ما نسخ خطی است و بعد کتاب‌های چاپ سنگی و در نهایت کتاب‌های چاپی. ما چهارسالی است که دیجیتال‌سازی نسخ خطی را آغاز کرده‌ایم، ولی چون اغلب آن‌ها قدیمی هستند و باز کردن شیرازه آن‌ها نیازمند زمان است، روند دیجیتال‌سازی آن‌ها کمی کند پیش می‌رود. تاکنون ۳۰ درصد از نسخه‌های خطی، دیجیتال‌سازی شده است و قرار است سایر کتاب‌های قدیمی به مرور انجام شود.

میزان: دیجیتال‌سازی این نسخ نیازمند چه میزان بودجه است؟

- بخش اصلی دیجیتال‌سازی کتاب‌ها نیازمند دستگاه اسکنر است که در سال ۱۳۸۹ ما این دستگاه را از کشور آلمان خریداری کرده‌ایم. آنچه سرمایه اصلی برای دیجیتال‌سازی به شمار می‌رود و ما در آن دچار مشکل شده‌ایم، نیروی انسانی است.

میزان: کتاب‌های چاپی چه زمانی دیجیتال می‌شوند؟ چه برنامه‌ای برای کتاب‌های الکترونیک دارید؟

- با توجه به بحث کپی‌رایت و حق مولف بسیاری از نویسندگان علاقه‌مند نیستند که کتاب‌هایشان در فضای مجازی منتشر شود. اگر زیرساخت‌ها و امکانات سخت‌افزاری، چون اسکنر و ایجاد زمینه‌هایی برای نگهداری آثار در فضای مجازی و سرورهایی با قابلیت‌های امنیتی مناسب، مهیا شود قطعاً به سراغ ناشران خواهیم رفت.

میزان: مرمت نسخ خطی به چه صورت انجام می‌شود؟

- از سال ۱۳۹۰ ما با مرکز مرمت کتابخانه مجلس شورای اسلامی همکاری کرده‌ایم و با اعزام یک نیرو، توانستیم زمینه‌ای فراهم کنیم تا یک نفر از کارمندان کتابخانه طی ۶ تا ۸ ماه به صورت حرفه‌ای مرمت به سبک سنتی را آموزش ببیند. با همکاری کتابخانه مجلس شورای اسلامی مرکز مرمت و احیای نسخ خطی کتابخانه حرم عبدالعظیم تجهیز شد و از سال ۱۳۹۰ کتاب‌های خطی در داخل کتابخانه احیا می‌شوند.

میزان: تا امروز چند نسخه مرمت شده است؟

- با توجه به اینکه مرمت کار بسیار زمان‌بری است، از سال ۱۳۹۰ تا کنون بیش از ۱۱۰ جلد در مرکز مرمت کتابخانه احیا و ترمیم شده است.

میزان: اولویت‌بندی برای بازسازی منابع قدیمی بر چه اساسی است؟

- اولویت‌بندی بر اساس بررسی وضعیت منابع از نگاه کارشناسان انجام می‌شود. وضعیت کتب قدیمی، میزان آسیب‌دیدگی و شرایطی که برای حفاظت و نگهداری آن لازم است، از مواردی هستند که برای مرمت آثار تاریخی مدنظر قرار می‌گیرد. مرمت تا سال گذشته توسط سه نفر انجام می‌شد، اما در حال حاضر به دلیل منابع اعتباری و بودجه‌ای به دو نفر کاهش پیدا کرده است.

میزان: آیا در حوزه کتاب‌های خطی میراث فرهنگی هم همکاری داشته است؟ نگهداری اسناد قدیمی نیازمند رعایت یکسری ضوابط است آیا این موارد رعایت می‌شود؟ ویتترین‌ها چقدر با استانداردهای بین‌المللی مطابقت دارد؟

- نه متأسفانه تاکنون میراث فرهنگی هیچ همکاری در این زمینه نکرده است. ویتترین‌هایی که در آن، کتاب‌ها به نمایش گذاشته شده است با استانداردهای جهانی فاصله بسیار زیادی دارد چراکه اگر بخواهیم به سمت استانداردها برویم باید خیلی چیزها مثل فضا، نور و... تغییر پیدا کند و این امر نیازمند تامین اعتبار است.

ما سعی کرده‌ایم حداقل شرایط نگهداری کتاب‌ها را رعایت کنیم. یکی از نقاط آسیب‌زا به کتاب‌های خطی رطوبت است که خوشبختانه در مخزن کتابخانه رطوبت کاملاً کنترل شده است. همچنین مشکل نور مستقیم خورشید از دیگر موارد آسیب‌زننده به کتب است که نور خورشید به مخزن کتابخانه نمی‌رسد. یکی دیگر از مسائلی که به کتاب‌ها صدمه وارد می‌کند، اقدامات انسان‌هایی است که با میراث مکتوب آشنایی کافی ندارند. ما در این حوزه هم با آموزش پرسنل سعی در کنترل شرایط را داشته‌ایم.

میزان: آیا تصمیم به ثبت جهانی اسناد و نسخ موجود در کتابخانه دارید؟ آیا پرونده‌ای برای ثبت آثار قدیمی آماده شده است؟

- چند نسخه منصره‌فرد در کتابخانه وجود دارد که ما سعی داریم به ثبت جهانی رسانیم. این کتاب‌ها شامل یک قرآن بسیار زیبا از دوره صفویه، کتاب تحریر الاحکام علامه حلی و نسخه ارزشمند دیگری که مجموعه‌ای در فقه به خط شهید ثانی است از نسخ نادر جهان اسلام به شمار می‌رود، است.

باید کمیته‌ای تشکیل شود تا بتوانیم هرچه زودتر کارهای ثبت جهانی این نسخ را به سرانجام رسانیم. اخیراً با محیط طباطبایی که از اساتید حوزه میراث فرهنگی است نیز صحبت‌هایی داشته‌ایم تا نشست‌ی برگزار کنیم و مسائلی از این دست را پیگیری کنیم.

میزان: چه چشم‌اندازی برای آینده کتابخانه مرکزی آستان حرم عبدالعظیم حسنی (ع) ترسیم شده و چه برنامه‌هایی برای آینده دارید؟

- از اولویت‌های ضروری کتابخانه، جذب وقف‌کنندگان و خیران کتابخانه حضرت عبدالعظیم حسنی است. در کتابخانه‌های مشابه، وقف خیلی پررنگ است و وقتی مرعشی نجفی ۲۲۰ نسخه خطی را به کتابخانه حضرت عبدالعظیم حسنی وقف می‌کند باید پی به ارزش و جایگاه وقف ببریم.

یکی از کسانی که نام خود را با وقف جاودان کرد سرتیپ محمد میمند از امرای ارتش بود که ساختمان خود را وصل به گنبد حضرت عبدالعظیم کرده است و شش دانگ ملک خود را که حدود ۵۰۰ متر زمین در نزدیکی بخش جنوبی حرم -صحن امامزاده حمزه-، می‌شود را وقف آستان حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) کرده است. در حال حاضر ما در تلاش هستیم که ساختمان شماره دو کتابخانه را که همان منزل سرتیپ محمد میمند است، راه‌اندازی کنیم.

ما این روزها مشغول تجهیز ساختمان شماره دو کتابخانه حرم عبدالعظیم حسنی (ع) هستیم و چند تن از خیران هم در همکاری با این پروژه قول‌هایی به ما داده‌اند. فضای بسیار زیبایی برای آن ساختمان در نظر گرفته شده و قرار است بخش خواهران و کودکان کتابخانه حرم به این ساختمان که مساحتی حدود ۱۵۰۰ متر دارد، منتقل شود.

میزان: تجهیز ساختمان شماره دو کتابخانه شامل چه بخش‌هایی می‌شود؟

- تجهیزات شامل امکانات سخت‌افزاری مثل میلمان، میز، صندلی، رایانه، کتاب، کمد و قفسه کتاب است. همچنین اگر قرار باشد کتابی در این ساختمان تجهیز شود با محوریت بانوان و کودکان خواهد بود، بنابراین در حوزه زنان هر آنچه مورد نیاز بانوان باشد در کتابخانه شماره دو قرار خواهد گرفت.

میزان: برآورد هزینه تجهیز ساختمان چقدر است؟

- بالغ بر ۵۰۰ میلیون تومان فاز اول ساختمان شماره دو کتابخانه هزینه دارد. این میزان اعتبار صرفاً برای تجهیز برآورد شده است.

میزان: در حال حاضر هزینه‌ها برای تجهیز از چه طریقی تامین می‌شود؟

- در حال حاضر هیچ خیری برای این امر پیدا نکرده‌ایم و تاکنون صرفاً آستان حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) تمام هزینه‌ها را تقبل کرده است.

میزان: تا امروز آستان حرم حضرت عبدالعظیم حسنی چقدر هزینه صرف تجهیز کرده است؟

- بالغ بر ۵۰ میلیون تومان هزینه شده است.

میزان: همکاری خیران در آماده‌سازی ساختمان شماره دو چگونه خواهد بود؟

- تفاهم‌نامه‌ای با آستان حرم عبدالعظیم حسنی منعقد می‌شود که بر اساس آن کارها پیش می‌رود و آستان گزارش عملکرد را به خیر مربوطه ارائه می‌کند. آنچه مسلم است این است که با به سرانجام رسیدن این پروسه قطعاً جهش بسیار بلندی در جهت مطالعه و ترویج کتابخوانی خواهیم برداشت.

- با افتتاح ساختمان جدید، کتابخانه کنونی چه کاربری خواهد داشت؟

- بخش برادران در همین ساختمان باقی می‌ماند. همچنین قرار است این ساختمان، کتابخانه باز و قرائت‌خانه ویژه زائران و کودکان و میهمانان حضرت عبدالعظیم حسنی شود.

میزان: در این قرائت‌خانه چه اتفاقی را شاهد خواهیم بود؟

- یکی از مشکلات کتابخانه این بود که به دلیل وقف بودن کتاب‌ها نمی‌توانستیم آن‌ها را امانت دهیم. ما تصمیم گرفتیم با صحبت با وقف‌کنندگان این اجازه را بگیریم که بتوانیم کتاب‌ها را اهدا کنیم، به امانت بدهیم و در اختیار کتابخانه‌ها قرار دهیم. این فضا در حال آماده‌سازی است و قرار است تالار کتاب‌های امانی و تالار باز کتابخانه بعد از انتقال بخش خواهران به ساختمان جدید، راه‌اندازی شود.

- منبع: خبرگزاری میزان